

Matkani sosiaalipedagogiseen kasvatustajatteluun¹

Leena Kurki

Kertoisitko aluksi ajasta ennen siirtymistäsi töihin yliopistomaailmaan. Olet toiminut muun muassa sairaanhoitajana, kuraattorina ja päivähoitopäällikkönä. Miten kokemukset näissä tehtävissä pohjustivat tietäsi sosiaalipedagogiikan pariin?

Haluaisin oikeastaan aloittaa vähän kauempaa. Minähän menin aikoinaan ensin valtiotieteiden tiedekuntaan. Silloin laudaturin ylioppilaspapereilla pääsi suoraan oikeustieteelliseen ja valtiotieteelliseen, ja minä vielä junnassa mietin, kumpaan menen. Menin valtiotieteelliseen, koska olin kiinnostunut sosiaalipsykologiasta. No, en oikein tykännyt professorista, joka esitteli sitä, ja lisäksi siellä oli kauhean paljon ihmisiä, ja minusta alkoi tuntua, että ei täällä kohdata toista ihmistä. Se oli ollut minulla jo pitkään ajatuksena ja kiinnostuksen kohteena. Olin valtiotieteellisessä sitten puoli vuotta ja suorittelin peruskursseja, kuten poliittista historiaa ja muuta selaista. Sieltä jäi itselleni tärkeänä asiana valtio-oppi, jota myöhemmin suo-

---

¹ Kirjoitus perustuu Suomen sosiaalipedagoginen seura ry:n järjestämässä Sosiaalipedagogiikan iltapäivä -tilaisuudessa verkossa 29.11.2022 toteutettuun haastatteluun, jossa haastattelijana toimi Emmet Tarer. Haastattelu oli vapaata puhetta ilman valmiiksi laadittuja vastauksia. Tähän kirjoitukseen sisältöä on muokattu helpommin luettavaksi muuttamalla sanajärjestyksiä ja puhekielisiä ilmauksia, poistamalla täytesanoja ja lisäämällä muutamia tärkeitä, keskustelussa unohtuneita asioita. Kirjoitusta ei kuitenkaan pidä lukea artikkelinomaisena viimeisteltyä kokonaisuutena vaan haastattelutilanteesta syntyneen ajatusten, näkemysten ja muistojen osin sattumanvaraisenakin kokoelmana.

ritin lisää. Minusta sosiaalipedagogien olisi hyvä opiskella valtio-oppia, koska myös sosiaalipedagogiikan filosofit lähtevät sieltä Platonin ja Aristoteleen valtioajatuksista, niin saksalaiset kuin muutkin. On tärkeää tuntea perusajatuksia valtiosta ja sen rakentumisesta, ihmisistä valtiossa ja niin edelleen. Ajattelen, että esimerkiksi kasvatustiede on jossain määrin keinotekoinen tieteenala, joka on kehittynyt filosofiasta ja valtio-opista ja näistä muista perustieteistä. Se on syntynyt, kun on tullut tarve ymmärtää erilaista kasvatusta- ja koulutustoimintaa, joten on tarvittu tieteenala siihen.

Sitten kävi niin, että pääsin opiskelemaan Helsingin sairaanhoitajaopistoon. Sinne oli silloin hyvin vaikeaa päästä, ja olin aivan varma, etten pääse. Opisto sijaitsi Tukholmankadulla, jossa myöhemmin oli ammattikorkeakoulu. Varmaan monet teistäkin ovat opiskelleet siellä sosionomitutkintoa. Silloin siellä myös asuttiin niissä kerroksissa, ja se onkin tarina sinänsä. Suoritin siellä lähes kolmivuotisen ylioppilas pohjaisen sairaanhoitajatutkinnon. Minulla oli koko ajan tavoitteena sosiaalihoitajan tutkinto, jollaista ei enää ole. Erikoistuin sosiaalihoitajaksi ja sitten vielä myöhemmin sairaanhoitajaohitajaksi eli ylihoitajaksi. Sairaalassa en ole kuitenkaan ollut töissä kuin ihan muutamia sijaisuuksia sairaanhoitajana, vaikka olen opiskellut alaa vuosikausia.

Sinä aikana sain työkaluikseni esimerkiksi Carl Rogersin asiakaskeu- keisen terapian ja opin kohtaamaan hyvin monenlaisissa tilanteissa olevia ihmisiä, kuten metsässä asuvia, kuolevia ja synnyttäviä. Sairaanhoito-opintojen aikana ihmisten kohtaaminen oli jatkuvaa ja jokapäiväistä. Sieltä on jäänyt itselle vahvana näkemys, että nykyään kysytään liikaa sitä, mikä työ kuuluu kullekin. Jotkut ovat kertoneet, vaikka en toki tiedä, pitääkö tämä paikkansa, että nykyisin sairaanhoitajaopiskelijat saattavat sanoa, että he ovat jo alustastian tyhjentäneet. Silloin ei kyllä sanottu, vaan silloin tehtiin töitä.

Sen jälkeen muutimme Ouluun. Oulussa erikoistuin kasvatusneuvolan sosiaalityöhön ja sain vakituisen työn entisessä koulussani Oulun normaalilyseossa, myöhemmin Oulun normaalikoulussa. Se oli Kouluhallituksen aloittama kokeilukuraattorin työ, jossa kehitettiin kuraattoritoimintaa kouluihin, eli koko ajan sekä tehtiin työtä että myös kerrottiin tehdystä työstä paperilla Kouluhallitukselle. Meitä oli ensin kaksi: Helsingin Ressussa toinen ja Oulussa toinen, ja myöhemmin tuli kolmas Tampereen normaalikouluun. Tämä työ opetti analysoimaan tehtyä työtä. Silloin itselleni tuli jo aivan selväksi, että kuraattorin työssä on kolme ulottuvuutta. Ne ovat samat ulottuvuudet kuin on sosiokulttuurisessa innostamisessa

eli pedagoginen terapeuttispainotteinen ulottuvuus, yhteisöllinen ulottuvuus eli koulun hengen ja yhteisöllisyyden tukeminen ja sitten on kulttuurinen ulottuvuus. Toinen asia, mikä tuli selvästi esiin kuraattorin työssä, ovat Jean-Claude Gilletin myöhemmin innostamisen tehtävinä kehittelemät kolme tehtävää. Kuraattorin työssä on siis ensinnäkin tekninen tehtävä, jolloin tehdään erilaisia teknisluonteisia töitä, järjestellään asioita yms. Toisena on rinnalla kulkijan ja tukijan tehtävä ja sitten kolmantena valaistumisen ja barrikadeille nousemisen tehtävä. Työssä oli pakko aina välillä nousta barrikadeille, kun niihin aikoihin perustettu OAJ alkoi määrällä, mitä koulussa saa tehdä ja mitä ei. Kaikissa tehtävissä on myös kielteiset puolensa, eli niissä voi mennä liian pitkälle niin, ettei tee enää muuta kuin teknisiä hommia tai on liian pehmeä rinnalla kulkija, joka ei ota vastuuta, tai sitten on saneleva barrikadeilla seisija. Itsestäni voin sanoa, että varsinkin opetusaikoinani yliopistossa vaara tähän viimeisimpään oli kova eli saarnasin opiskelijoille. Nytkin, kun pääsen saarnaamaan, niin saarnaisin tästä vaikka kuinka kauan.

Aloitit päivähoitopäällikön työn ohessa väitöskirjan tekemisen. Väitöskirjasi aihe on todella kiinnostava: ”Moraalinen orientaatio. Moraalikasvatuksen yhteiskunnalliset ja yhteisölliset lähtökohdat”. Haastattelit väitöskirjasi varten romaneita ja kolttaasaamelaisia. Kertoisitko näistä ensimmäisistä tutkimusmatkoistasi, haastatteluista ja niiden annista?

Olin tarkkaan ottaen aloittanut väitöskirjan tekemisen jo paljon aikaisemmin. Opiskelin työn ohella maisterintutkinnon ja muutakin. Silloin väitöskirjan tekeminen oli erilaista kuin nykyään: minulla ei ollut ohjaajia, tai oli kai joku siihen tehtävään muodollisesti nimetty mutta käytännössä ei ollut, eikä ollut rahoitusta. Mutta olin siis tehnyt kasvatustieteen gradun ja sitten kasvatustieteen lisensiaattityön. Muistaakseni olin myös tehnyt sosiologian sivulaudaturtyönkin jo silloin. Siihen aikaan vaadittiin paljon ennen kuin pääsi tekemään väitöskirjaa, ja se oli mielestäni hyvä asia, että vaadittiin laaja-alaisuutta.

Väitöskirjani oli kaksiosainen: Moraalikasvatuksen yhteiskunnalliset ja yhteisölliset lähtökohdat. Yhteiskunnallinen osuus oli machiavellismitutkimuksia. Koska ohjaajaa ei ollut, etsin, missä ja miten voisin tutkia tällaista asiaa: minkälaista moraalialia koulu opettaa ja minkälaista moraalialia se tukee. Löysin Antti Eskolan sosiaalipsykologian kirjasta Richard Christien machiavellismi-asteikon ja sillä tutkin koululaisia eri luok-

ka-asteilta ja opettajia. Se oli väitöskirjani yhteiskunnallista näkökulmaa, ja siitä tuli erittäin mielenkiintoisia tuloksia. Sitten se yhteisöllisyysnäkökulma lähti liikkeelle siitä, että analysoin ensin, mitä on yhteisö ja yhteisöllisyys. Yhteisöllisyyden ilmenemistä käytännössä lähdin tutkimaan haastattelemalla kolttia ja romaneita. Romanit muuten itse sanoivat minulle, kun alkoivat luottaa minuun, että saan käyttää nimeä mustalaiset, koska he itsekin käyttävät sitä. Toimin silloin siis vielä päivähoitopäällikkönä, ja ajattelin, että lähdän nyt sitten haastattelemaan. Mutta eipä se ollutkaan niin helppoa. Romanit kyllä mielellään puhuvat, mutta he saattavat ajatella, että valkolaiset on sen verran heikkoa porukkaa, ettei heille tarvitse puhua ihan totta.

Minulla kävi onni, että Oulun opettajankoulutuslaitoksella oli opiskelijana poika, joka oli puoliksi romani. Hän oli myös muusikko ja hyvin fiksu ja kiva, ja meidän tiemme kohtasivat. Hänen serkkunsa oli opettaja ja rehtori Kuopiossa, ja hän oli kokoromani. Hän lähetti Ouluun sellaisen vanhan mustalaisympöyryksen haastattelemaan minua, eli siis lähetti suvun vanhimman ikään kuin tarkistamaan minut. Jouduinkin hyvin tiukkaan haastatteluun, että mitkä ovat minun tavoitteeni ja niin edelleen. Ja läpäisin sen haastattelun ja sitten lähti sana kiertämään, että tälle voidaan puhua. Se täytyy kuitenkin muistaa, että romaneilla on eri sukuja, ja suvuilla on ristiriitoja. Se oli hyvin mielenkiintoinen ja vaikeakin asia.

Machiavellismiasteikoista ja yhteisöllisyyspohdintoistani olin kehittänyt asteikkoo, jonka pohjalta haastatteluissa kysyttiin kolttien ja romanien näkemyksiä siitä, millainen on hyvä ihminen ja miten kasvatetaan hyväksi ihmiseksi, miten kasvua tuetaan ja mitä esteitä siinä on, mikä on työn merkitys ja niin edelleen. Haastatteluissa tuli selvästi esiin, että sekä koltat että romanit edustavat perinteisiä yhteisöllisiä kulttuureja: heillä on erillainen aikakäsitys kuin meillä jne. Samanlainen yhteisöllinen kulttuuri on monilla maahanmuuttajilla. Mielestäni on hirveä vahinko, että vielä tänä päivänä näitä yhteisöllisiä periaatteita ei opeteta, jotta voitaisiin paremmin ymmärtää näitä kulttuureja.

Väitöskirjaa tehdessäsi olit siirtynyt töihin Oulun yliopistoon. Siellä työskennellessäsi jatkoit tutkimusta liittyen yhteisöllisyyteen ja kasvatukseen. Seuraavina vuosina sekä Oulun yliopistossa että myöhemmin siirryttyäsi Tampereen yliopistoon teit useita tutkimusmatkoja ulkomaille. Kertoisitko niistä: mitä etsit ja mitä löysit?

Minähän etsin koko ajan sellaista toisenlaista näkemystä kasvatuksesta, kasvun tukemisesta ja sosiaalisesta kasvusta. Sitä ei oikein löytynyt nykyisyydestä, vaan piti mennä historiaan. Se on liian pitkä juttu kerrottavaksi kokonaisuudessaan, mutta aikani etsittyäni löysin sitten ignatianisen jesuiittojen kasvatustilfilosofian ja -systeemin. Se on erittäin voimakas ja tunnettu eri puolilla maailmaa, ja esimerkiksi Yhdysvalloissa useat parhaat koulut ja yliopistot ovat jesuiittojen kouluja, esimerkiksi Georgetownin yliopisto, jossa sanotaan olevan jopa paras kansainvälisten suhteiden opetus, Fordhamin yliopisto ja niin edelleen.

Matkoistani ei ehkä voi ainakaan ensisijaisesti puhua erillisinä matkoina vaan pikemminkin voisi puhua työrupeamista, jotka kestivät useita kuukausia. Esimerkiksi Kolumbiassa olin yhteensä 10 kuukautta kahden vuoden sisällä. Ensimmäinen rupeama oli kuusi kuukautta, ja sen tein Kolumbian hallituksen apurahan turvin. Sitten olin neljä kuukautta Intiasa Intian ja Suomen hallitusten välisellä asiantuntija-apurahalla. Sen jälkeen olin Yhdysvalloissa Akatemian rahoituksella noin kolme kuukautta, ja sitten olin Perussa ja Argentiinassa muutaman kuukauden. Olin myös Irlannissa jesuiittojen kouluissa muutaman kuukauden, ja se oli erittäin merkittävä matka. Irlannissa on sellainen rento meininki ja kuitenkin äärimmäisen hyvä koulukasvatus. Tein tutkimuksen kaikille viiden jesuiittakoulun ylimpien luokkien oppilaille machiavellismiaasteikosta muokkaamalla asteikolla. Lisäksi oli avoimia kysymyksiä muun muassa siitä, millainen on hyvä ihminen ja miten kasvaa hyväksi ihmiseksi. Tutkimuksen tulkintaa varten olin kehittänyt kaksi vastakkaista ideaalityyppeinä esittämäni koulumallia, joista toinen oli staattinen ja patoava koulu, toinen oli dynaaminen ja vapauttava koulu, joka perustui muun muassa Paulo Freiren kasvatustajatteluun. Tein samanlaisen tutkimuksen myös muutamissa kouluissa Oulussa ja Tampereella. Näissä tuli esiin aika paljon eroja. Suurin ja merkittävin ero oli, että Irlannissa oppilaat kokivat, että opettajat ovat heidän ystäviään ja että heitä arvostetaan ainutlaatuisina ja arvokkaina ihmisinä, mutta Suomessa ei tullut sellaista tulosta. Se oli suurin ero tuloksissa. Tein samaan aikaan myös toisen tutkimuksen nuorten jumalakuvaista Irlannissa ja Suomessa, ja siinä oli suuria eroja. Suomessa nuoret uskoivat ja rukoilivat ”varmuuden vuoksi”.

Olin tehnyt sosiologian laudaturin jossain välissä, kun kuraattorina hermostuin siihen, että koulussa oli mennyt sellaiseksi, että opettajat kulivat avainnippu vyöllä ja aukaisivat ovet tarvittaessa. Silloin heräsin sosiologisesti, ja sosiologiasta tulikin minun tärkein aineeni, vaikka olenkin

väitellyt kasvatustieteestä. Tein sellaisen tutkimuksen kuin *Koulu pakolaitosten verkostossa*. Olin hyvin radikaali silloin. Mutta mitä siis etsin matkoillani? Etsin kokemuksellista suhdetta, ja opettajan ja oppilaan välistä suhdetta ja pedagogista suhdetta. Etsin sitä, millaista on olla persoona eikä individualistinen yksilö, millainen on yhteisö eikä kollektivistinen ryhmä. Näihin siis etsin ja löysin sisältöjä.

Oulun yliopistossa hoidin koko ajan joko kasvatustieteen tai yhteiskuntatieteen apulaisprofessuuria. Siellä oli silloin kiinnostava oppiaine yhteiskuntatiede, joka koostui monesta eri aineesta kuten valtio-opista, sosiologiasta, kansantaloustieteestä ja niin edelleen. Silloin tein tutkimuksen itsehoidosta. Oulussa oli silloin Vihreiden kesäkokous. Vihreät ei ollut silloin vielä varsinainen puolue. Keräsin aineiston kesäkokouksen edustajilta ja toisaalta sairaanhoitajaopiskelijoilta, jotka olivat juuri valmistumassa. Tutkin, miten he ymmärsivät itsehoidon. Valmistumassa olevat sairaanhoitajat ymmärsivät itsehoidon tarkoittavan, että ”potilas petaa itse sänkynsä”. Vihreiden kesäkokousedustajat sen sijaan ymmärsivät sen hyvin voimakkaasti omana henkisenä kasvuna ja siitä huolehtimisena. Se oli hyvin mielenkiintoinen tutkimus.

Mitkä matkoista ovat jääneet mieleesi merkittävimpinä ajattelusi kehittymisen kannalta? Osaatko sanoa, missä löysit sosiaalipedagogiikan teoreettisena käsitteenä?

Matkoista en osaa sanoa, sillä kaikki ovat olleet äärettömän tärkeitä. Olen mennyt oikeastaan sillä tavalla eteenpäin – käytän sanaa kutsumus, vaikka joidenkin mielestä sitä ei pitäisi käyttää – että kaikki tekemäni matkat ovat seuranneet ikään kuin pakosta. Herbert Marcuse ja hänen uusi aistiherkkyys -käsitteensä ovat minulle erittäin tärkeitä. Esimerkiksi kutsuksesta hän sanoo, että sen tulee olla sillä tavoin sisään rakennettuna ihmisen viettijärjestelmässä, että hän kykenee tekemään eron kauniin ja ruman, hyvän ja pahan, viisauden ja tyhmyyden välillä. Jean Paul Sartre, joka eksistentiaalistina myös on minulle tärkeä, sanoo, että ihmisen tulee tehdä vain se, minkä hän tuntee sisäiseksi pakokseen, ja vain se on moraalista. Näinpä olen tehnyt sitä, mikä on ollut sisäinen pakko. En voisi olla esimerkiksi tilaustutkija, valitettavasti. Nämä matkat ovat rakentaneet toinen toistaan. Niistä ei sillä tavalla voi sanoa, mikä on ollut tärkein. Kaikki ovat olleet hyvin erilaisia. Irlanti oli aivan ehdoton kokemus ja Kolumbia tietysti aivan ehdoton. Olin siellä sinä aikana, kun Pablo Escobar

räjäytti joka päivä pommeja. Itse potkaisin kerran vahingossa kadulla ihmisen päätä, kun juuri oli räjähtänyt pommi ja ihmisen palaset olivat lentäneet ympäriinsä. Intia taas oli hyvin merkittävä filosofisena ja hiljentyneen paikkana. Siellä olin heidän ehkä tunnetuimmassa filosofisessa yliopistossaan Pondicherryssä, Sri Aurobindon kotikaupungissa, jatko-opintopiirissä. Myös USA oli hyvin merkittävä. Siellä oli kaikki sinänsä hyvin mutta kovin pragmaattista, ja minä olin silloin hyvin spirituaalis-transsendenttinen – olen edelleen tai ainakin haluaisin olla – joten sieltä en löytänyt kovin monta sellaista ihmistä, jotka olisin kohdannut sillä tavalla oikein kunnolla, kun taas muista maista löytyi sellaisia todella syvällisiä kohtaamisia.

En ole sellainen ajattelija, joka tykkäisi kauheasti käsitteiden pilkkomismäärittelyistä. Sillä tarkoitan käsitteen pyörittelyä osiinsa sen pohtimiseksi, meneekö se näin vai näin. Mutta siis sosiaalipedagogiikasta käsitteenä. Ihan työelämän alusta saakka, kun aloin lukea kirjoja näistä asioista, olen lukenut sosiaalisesta kasvatuksesta. Mutta sitten ihan varsinaisena käsitteenä löysin sosiaalipedagogiikan Saksasta, myös joidenkin muiden filosofien kuin varsinaisten sosiaalipedagogien käyttämänä. Mutta Juha Hämäläinen on todella saksalaisen sosiaalipedagogiikan käsiteanalyysien tunti- ja ainakin Herman Nohl ja Paul Natorp ovat sellaisia henkilöitä, jotka jokaisen sosiaalipedagogin pitää tuntea. Samalla sanon, että on kuitenkin tärkeää ymmärtää se, että sosiaalipedagogiset käsitteet ovat yleensäkin peräisin filosofeilta. Myös Nohl ja Natorp ovat molemmat filosofeja ja ovat myöhemmin löytäneet pedagogiikan. Tällä hetkellä, kun en ole enää ollut suoraan sosiaalipedagogiikan piirissä, tärkein opiskelun kohde ja kiinnostavin filosofi minulle on Friedrich Nietzsche. Hänhän on Kierkegaardin kanssa eksistentialismin nimiä ja puhuu paljon pedagogiikasta. Saksalaisista myöhemmistä teoreetikoista Mollenhauer ja Thiersch ovat olleet minulle tärkeitä, ja yleensäkin radikaali sosiaalipedagogiikka. Saksassahan on niin paljon erilaisia ajattelijoita. Saksalaiset tekevät kaiken niin perusteellisesti. Kun vain muistaisin yhden vitsin, voisin sen kertoa. Jotenkin näin se menee: Koolla oli ihmisiä eri maista, ja heitä pyydettiin tekemään tutkielma elefantin rakkauselämästä. En muista nyt muita kuin ranskalaiset ja saksalaiset. No joka tapauksessa, ranskalaiset toimittivat yhden ryppyisen paperin, jossa oli punaviini- ja rasvatahroja ja muutama lause aiheesta. Saksalaiset puolestaan toimittivat tuhannen sivun kirjan: Elefantin rakkauselämä, ensimmäinen osa. Saksalaiset tekevät niin perusteellista työtä.

Tällä hetkellä minua vähän pelottaa se, että kun angloamerikkalaiset tulevat vahvemmin mukaan sosiaalipedagogiikan keskusteluihin, saattaa käydä niin, että häviää se filosofinen pohja, joka saksalaisilla ja toisaalta romaanien kielialueen ihmisillä on vahva. Kun puhutaan esimerkiksi osallisuudesta ja kuulumisesta, niin nehan ovat sosiaalipedagogisia käsitteitä olleet aina ja hyvin filosofisesti johdettuja. Minusta filosofeja kannattaa lukea. Ei voida vain ottaa joitain metodeja. Angloamerikkalaisen ajattelun metodikeskeisyys ja menetelmien korostaminen voivat johtaa siihen, mitä pelkään, että positivistis-empiristinen ajattelu alkaa tulla takaisin sosiaalipedagogiikkaan. Minusta se ei sovi sosiaalipedagogiikkaan lainkaan, sillä sosiaalipedagogiikka on filosofiaan perustuvaa toisen ihmisen kohtaamista.

Olet matkoillasi kohdannut paljon ihmisiä, joiden kanssa olet saanut jakaa ajatuksia. Mitä kohtaamisia pidät itse merkittävimpinä toisaalta henkilökohtaisesti ja toisaalta sosiaalipedagogisen ajattelusi kehittymisen kannalta?

Kaikki kohtaamiset ovat tietysti olleet tärkeitä sekä henkilökohtaisesti että sosiaalipedagogisesti. Tärkein ihmissuhteeni myös sosiaalipedagogiikassa on ollut jesuiittojen kasvatustajattelijan johtaja James Sauvé. Kirjoitin hänelle, kun olin lukenut sisar-Benedictan kirjan *Viipurista Vatikaaniin* – tai jonkin muun hänen kirjansa. Kirjassa mainitaan, että hänen toimistonsa Vatikaanissa on jesuiittojen kasvatustajattelijain vieressä – tosin jesuiittojen toimisto ei ole Vatikaanissa vaan sen ulkorajalla mutta sieltä näkyy parvekkeelta Pietarin kirkko. Hän vastasi kirjeeseeni, jossa olin tehnyt joitain kysymyksiä, ja siitä se lähti. Jesuiitoillahan on periaatteena, että ylempiä täytyy totella, ja siten korkeassa asemassa oleva James Sauvé järjesti minulle pääsyn kaikkialle. Olin toki myös monissa muissa yliopistoissa Intiassa ja muualla mutta myös jesuiittojen yliopistoissa. James oli käymässä Suomessa Lapissa, ja istuttiin iltaa yhdessä. Siinä jutellessa James kysyi minulta, onko hän koskaan kertonut, miksi hän vastasi kirjeeseeni. Vastasin, että eipä ole, joten hän sitten kertoi. Vatikaanin postitoimistosta oli tuotu hänelle kirje, joka oli jo avattu siellä. Osoitteena oli ollut vain Jesuiittojen kasvatustajattelijain, Vatikaani, Rooma. Kirjeen tuonut henkilö sanoi, että kummallinen nainen kummallisesta maasta kysyy kummallisia kysymyksiä. James oli huumorintajuinen amerikkalainen, ja onneksi oli, koska sitten kävi näin. Se oli johdatusta.

On myös monia muita erittäin tärkeitä kohtaamisia. Intiassa filosofi-professorit olivat erittäin merkittäviä. He avasivat tätä intialaista monimuotoista filosofiaa. Sekä Delhin yliopistossa että Pondicherryssa ja Ahmedabadissa Gandhin yliopistossa. Myös he olivat hyvin tärkeitä, jotka veivät minua pahoihin slummeihin. Esimerkiksi Argentiinassa sosiokulttuurisen innostamisen toiminta slummeissa oli hienoa kokea. Vuosien varrella kohtasin valtavan paljon ihmisiä. Toisaalta sairaanhoitajakoulun aikana oli tärkeitä kohtaamisia, kun jouduin esimerkiksi miettimään, mitä sanoa nuorelle ihmiselle, joka tuli kysymään: ”Leena, miksi minun täytyy kuolla?” Kaiken kaikkiaan kohtaamiset kuolevien, synnyttäneiden, mielenterveyspotilaiden kanssa ovat olleet merkittäviä. Siinä joutuu kohtaamaan myös itsensä.

*Olet tutkimuksissasi rakentanut laajan ja syvän perustan sosiaalipedagogiselle ajattelulle, joka juurtuu filosofisiin perinteisiin eri puolille maailmaa. Vahvoina juurina ovat personalistinen filosofia ja persoonakeskeinen kasvat-
tus, joihin pohjautuen olet muodostanut personalistista sosiaalipedagogiikan ymmärrystä. Kertoisitko, mikä personalistisessa sosiaalipedagogiikassa on olennaista?*

Ensinnäkin tämä kaikki lähtee siitä, että olen pohtinut paljon yhteisöä ja tutkinut yhteisöllisyyttä muun muassa väitöskirjassani ja päätyntyt tiettyihin tuloksiin. Minullahan Ferdinand Tönnies, saksalainen sosiologi, on aina ollut sellainen peruskivijalka, josta kaikki on lähtenyt. Sosiaalipedagogiikan ja sosiologian yhteys on ollut hyvin merkittävä. Mieleeni ovat jääneet hyvin opiskelijat, joilla oli pääaineena sosiologia, kun he sanoivat, että sosiologia luo rakenteet ja sosiaalipedagogiikka tuo ihmiset niihin rakenteisiin. Se on jotenkin hyvin ymmärrettävä ajatus.

Tutustuin Columbiassa persoonakeskeiseen kasvatukseen, josta monet sittemmin tekivät gradujaikin Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitoksessa, kun vedin siellä graduseminaaria. Persoonakeskeinen kasvat-
us on koulussa tapahtuvaa toimintaa. Graduista tuli erittäin onnistuneita tuloksia, mutta persoonakeskeinen kasvat-
us vaatii myös opettajalta paljon. Oppilaat työskentelevät hyvin itsenäisesti mutta kuitenkin opettajan laatimien työohjeiden avulla, eli kyse ei ole siitä, että oppilaat jätetään tekemään yksin, vaan opettaja on koko ajan mukana ja tavoitettavissa. Siitäkin olen kirjoittanut tutkimusraportteja. Myös Frankfurtin koulukunta ja sen tutkijat ovat olleet minulle tärkeitä. Mutta sitten löysin ranskalaisen per-

sonalismiin, Emmanuel Mounierin ja muitakin. Ja löysin sen, että yleensä myös Paulo Freire ja Martin Buber lasketaan personalisteiksi.

Oleellista personalismissa on individualismin ja kollektivismiin hylkääminen. On persoona yhteisössään, mutta persoona ei ole individualistisesti minä, vaan hän kasvaa täydeksi persoonaksi vain yhdessä toisten yhtä tärkeiden persoonien kanssa. Siitä syntyy yhteisö, ja vain se mahdollistaa aidon yhteisön syntymisen, se rakennetaan yhdessä. Se on personalismin ydin.

Suomalaisen sosiaalipedagogiikan kehittymisen kannalta erityisen merkittävää on ollut se, että olet tehnyt Suomessa tunnetuksi romaanisen kielialueen sosiaalipedagogista ajattelua ja toimintaa. Olet erityisesti suomalaisen sosiokulttuurisen innostamisen äiti, sillä olet jopa antanut sille nimen eli luonut suomenkielisen käsitteen sosiokulttuurinen innostaminen. Kertoisitko tiivistysti myös sosiokulttuurisen innostamisen ydinajatuksat?

Alussa kerroinkin jo kuraattorin työn yhteydessä pedagogisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta toiminnasta. Innostaminen lähtee siitä, että ihmiset osallistuvat itse kaikkeen toimintaan alusta lähtien. Vaiheita ovat todellisuuden analyysi ja sen pohtiminen, miksi on näin, utopian rakentaminen mutta sellaisen utopian, joka on todellinen, eli mitä olisi se, mihin parhaimmillaan voisimme yhdessä päästä, ja sitten askeleet sinne. Lisäksi on tällaisia yksittäisiä periaatteita, että mennään sinne, missä ihmiset ovat eikä jäädä istumaan toimistoihin. Käytetään metodeja, joita ihmiset ymmärtävät, eli ei tuoda toimintaan vain joitain hienoja metodeja metodien vuoksi. Osallistuminen on olennaista ja se, että ihmiset ovat mukana alusta asti. Innostaminen muodostaa kokonaisuuden. Kaikessa on havaittavissa pedagoginen, kulttuurinen ja sosiaalinen, mutta ne painottuvat eri tavoin. Voi olla, että on erityisesti kulttuurista toimintaa. Esimerkiksi Lapin yliopistossa olen käynyt luennoimassa innostamisesta ja tutustunut sosiokulttuurisen innostamisen pohjalta nousevaan kulttuuriseen taidetoimintaan, jota tehdään vanhusten kanssa. Siinäkin on kulttuurisen puolen lisäksi sosiaalinen puoli, yhteisöllisyys, jota täytyy koko ajan tukea, ja pedagoginen puoli, persoonan kohtaaminen ja hänen yksilöllisen kasvunsa tukeminen.

Olet esitellyt suomalaisille myös monia sosiaalipedagogiikan ja sosiokulttuurisen innostamisen teoreetikoita ja toimijoita. Kuka heistä on mielestäsi merkittävin – kenet jokaisen sosiaalipedagogin tulisi tuntea?

Sosiaalipedagogiikassa on ”suuria nimiä”, mutta yhtä merkittävintä ei varmaankaan ole. Saksalaisia joitakin mainitsinkin jo, mutta siellä on paljon muitakin Nohlin, Natorpin ja Pestalozzin lisäksi. Minä tietysti asetan sinne myös Ferdinand Tönniesin. Espanjalaisten ykkösnimi on edesmennyt filosofi, pedagogi ja sosiologi – myös pianisti ja taidemaalari – professori ja hyvä ystäväni José Maria Quintana. Hän on James Sauvén ohella, ja oikeastaan vielä enemmän, minun sosiaalipedagogiikkaani eniten vaikuttanut ihminen esimerkillään, ystävyydellään ja tietysti syvällä sosiaalipedagogisella tietämyksellään ja tuotteliaisuudellaan teoreetikkona, kirjoittajana ja saksalaisen sosiaalipedagogiikan kääntäjänä. Hän oli todellinen tiedemies. Sosiokulttuurisen innostamisen kärkinimet ovat argentiinalainen Ezequiel Ander-Egg sekä ranskalainen Jean-Claude Gillet, joka on jonkin aikaa sitten kuollut. ”Innostamisen maissa” innostamiseen liittyy myös educación popular eli kansan parista lähtevä kasvatusta, jonka käänsin Sosiokulttuurinen innostaminen -kirjassa taistelevaksi kasvatukseksi.

Ander-Egg ja Gillet ovat sosiokulttuurisen innostamisen teoreettisista kehittäjistä tärkeimmät, mutta soveltajia ja teoriaakin rikastuttaneita on paljon. Kirjoja on kirjoitettu todella runsaasti. Esimerkiksi Perussa on varsin omaleimaista innostamista, joka nousee intiaanien tarpeista. Meksikossa on runsaasti korkeatasoista teoriaa ja toimintaa. Ranskassa on mielenkiintoista sosiaalipedagogiikkaa (sociopédagogie) ja innostamista, ja ranskalainen maailmankuulu vapaa-ajasta kirjoittanut Sorbonnen yliopiston professori Joffre Dumazedier olisi syytä tuntea.

Ja sitten tietysti: jokaisen pitäisi tuntea Paulo Freire ja Martin Buber. Saksasta esimerkiksi Mollenhauer on hyvin mielenkiintoinen, koska hän on todennut, että sosiaalipedagogiikkaa on hyvin vaikea määritellä, sillä se on niin moninainen. Tietynlainen avoimuus pitäisi säilyttää mutta ei niin, että kaikki käy. On perusasiat, miten ajatellaan toisesta ihmisestä – esimerkiksi, että kaikki ihmiset ovat kulttuurista riippumatta samantlaisia, ja kaikilla on suurin piirtein samat onnen lähteet. Saneleminen ei käy, siis se, että päätetään, mikä on ihmiselle hyväksi. Sekin on tietysti otettava huomioon, että kaikki eivät kykene ohjaamaan omaa elämäänsä. Esimerkiksi viime aikoina paljon keskusteluissa esillä ollut asia eli nuorten väkivalta, siinä pitäisi ymmärtää, että loppujen lopuksi aikuinen on vastuussa. Pitäisi löytää jonkun aikuisen ja nuoren välinen kohtaaminen. Jos kotona ei siihen jostain syystä pystytäkään, se on koulun tehtävä. Onhan meillä pitkä opettajankoulutus, jossa pitäisi olla myös tätä puolta. Huo-

masin juuri lehdestä, että oppilaista 40 prosenttia kokee, että opettajat eivät ole kiinnostuneita. Aiemmin määrä on ollut pienempi. Se on mielestäni aivan hirveätä.

Miten tiivistäisit oman sosiaalipedagogisen ajattelusi ytimen: mitä sosiaalipedagogiikka on, mikä siinä on tärkeintä?

Tähän kysymykseen voisi antaa monenlaisia vastauksia. Nyt tulee mieleen, kuten aiemmin mainitsin, että minuun on tehnyt erittäin voimakkaan vaikutuksen idän filosofia, erityisesti intialainen filosofia. Tagore sanoo minusta erittäin hyvin, että meidän pitäisi kyetä yhdistämään idän viisaus ja lännen toimeliaisuus, niin silloin tulisi hyvä. Krishnamurti sanoo puolestaan, että elämäntaidon oppiminen on tärkeintä. Koulussa kyllä opetetaan kaikkia tietoja ja kaikenlaista mutta ei oikein ymmärretä, että elämäntaito on loppujen lopuksi kaikkein tärkein asia. Sosiaalipedagogiikka on alue, jossa voisi tukea lasten ja nuorten ja myös aikuisten elämäntaidon kehittymistä.

Tärkeintä on asenne, millainen asenne meillä on toiseen ihmiseen ja miten työtä tehdään. Tein aiemmin tutkimusta myös pedagogisesta johtajuudesta ja esimerkiksi Suomen kaikkien piispojen johtajuusnäkökulmista. Tyttären kanssa kirjoitimme kirjan *Machiavellista samuraihin – kohti innostavaa johtajuutta*, joka on myös ihan sosiaalipedagogista ajattelua. Siinä yksi Gandhin ja joidenkin muiden sanoma on hyvin tärkeä: Meillä ei saisi olla elämässä kaksoisstandardia. Esimerkiksi poliitikot sanovat, että katsokaa meidän työtämme, miten hyvää työtä teemme, älkääkään katsoko yksityiselämäämme, sillä ne ovat eri asioita. Gandhi on kuitenkin sitä mieltä, että tällainen on kaksoisstandardi eikä näin pidä toimia. Elämän pitää olla kokonaisuus. Johtajalla erityisesti täytyy olla näin. Japanilainen samurajohtajuus on juuri sellaista. Toinen asia, jota olen tutkinut kirjassani *Yhteisö väreissä – uskontojen prisma*, on buddhalaisuuden, hindulaisuuden ja islamin yhteisöllisyys, mitä yhteisöllisyys on näissä uskonnoissa ja miten se tulkitaan. Aito yhteisö, jonka pohjana on, että kunnioitetaan toista ihmistä ja tehdään yhdessä, se löytyy kaikista näistä kulttuureista hyvin mielenkiintoisella tavalla. Esimerkiksi islamin tuomitseminen on hyvin erikoista, koska se on hyvin hieno uskonto, jossa Jeesus on suuri profeetta.

Kannattaa kulkea mahdollisimman laajasti omaa tietä niin, että ajattelu kehittyy. Tällä hetkellä minulle hyvin tärkeä on myös Hannah Arendt

ja hänen voimakas ajattelunsa pahan arkipäiväistymisestä, kuinka emme huomaakaan, miten se meidän elämäämme tulee. Se johtuu siitä, että emme ajattele. Ajattelun kehittäminen tiettyjen arvojen ja periaatteiden pohjalta on hirveän tärkeitä sosiaalipedagogiikassa.

